

Géczi János: *A rózsák és jelképei. A reneszánsz című,*

az MTA Doktora cím elnyerésére benyújtott monográfiájának

opponensi véleménye

Előjáróban megjegyzem, hogy a könyv témakörében nem vagyok mélyen jártas, mert kertépítészeti, művészettörténeti, antik és középkori tárgyú botanikatörténeti munkáim során sem mélyebb szimbólumkutatással, sem kiterjedt rhodológiával nem foglalkozom, így pusztán néhány közeli társtudomány művelőjeként tudok véleményt formálni és megjegyzéseket tenni. Az opponált mű interdiszciplináris jellegű, annak az ókori-középkori-reneszánsz botanikai és orvostörténeti és a kerttörténeti illetve a tudománytörténeti vonatkozásai illeszkednek a kompetenciámhoz illetve a reneszánsz kertkultúrához kapcsolódó kutatásaimhoz. A mű alapját az élettudományi (mindenekelőtt a botanikai, agronómia, ökológiai s azokból eredő mentalitástörténeti) ismeretek képezik, és ahhoz számos egyéb diszciplínához tartozó szakismeret csatlakozik.

A 373 nyomdai oldalas, 15 főfejezetből álló mű szerkezete a szaktudományos munkáknak megfelelő. A könyv jelentősebb terjedelmű fejezete (5. *Minták a rózsák ábrázolásához*; 6. *Rózsák a kertben*; 7. *Növényillusztrációk*; 8. *Orvosbotanikai összegzés*; 9. *A kerti rózsák botanikai megközelítése* illetve a 13. *A Kárpát-medence rózsátörténete* című egység némely alfejezete) azokat a hagyományokban fennmaradó és a kortárs ismereteket tárják fel és összehasonlítások révén értelmezik, amelyek elegendő alapot jelentenek a szisztematikus kultúrtörténeti fejlemények érzékeléséhez és elemzéséhez. A csatolt forrásjegyzék (328 tétel) és irodalom (431 tétel), s a jegyzetek (328 tétel) illetve a megfelelő ikonológiai jellemzéssel bemutatásra kerülő forrásként megjelenő illusztrációk (123 tétel) együttese a feltárás mélységét és a források illetve az értelmezések, olykor az egymással vitában álló nézetrendszerek szaktudományi ismeretét és interpretálásukra való törekvést tükrözik.

A rózsára, mint növényre s mint jelképre vonatkozó képzetek áttekintése során szembevetendő, s ez különösen kitűnik a benyújtott, az európai, éppenséggel az Itáliából kibontakozó reneszánsz vizsgálatára vonatkozó műből, hogy a história elmondása során milyen haszonnal jár a (tágra vett európai) civilizációtörténet kulturális hasadásainak hangsúlyozása. Ezek révén számos rózsaképzetekhez kapcsolódó fejlemény válik elmondhatóvá. A hellenizmus civis világában, ellentétben a forrásokban rózsák-szegény barbarikummal, korábban rögzítésre nem került növényi sajátosságok jegyződnek meg, a keleti és a nyugati egyházatyák eltérő mértékben juttatnak szerepet a

rózsaképzeteknek, másként hasznosítja az iszlám s másként a középkori kereszténység a rózsanövényt és a rá épülő metaforikát, s az utolsó európai kulturális hasadás következményeként élesen különbözővé válik a nyugati kereszténység és a reformáció vallásainak ilyen irányú nézete. S mindezek hatása párhuzamosan illetve egymást követve miként hatnak a déli, illetve az északi humanistákra illetve a korszak különböző – némelykor nagy, vallási, állami, szerzetesi s némelykor szűk, intézményi, nevelésügyi vagy éppen baráti – közösségeire.

A mentalitástörténeti szempontrendszer hangsúlyozottsága amúgy nem pusztán a kulturális hasadások szem előtt tartásában jeletkezik, hanem pl. a szöveg-, az ikonológiai és a tárgyi források értékelésében is. Az időszakban leginkább hivatkozott illetve az elkövetkező időszakok során gyakrabban referenciálisnak tekintett források adatszolgáltatása a szembetűnő. S elhanyagolódnak az olyan filológiai kérdések, hogy ki az auctora egy-egy forrásnak (pl. hogy a szerző Arisztotelész, Isidorus, Albertus Magnus avagy Shakespeare), mert a nevükhöz csatolt forrás (s benne a herba idézése) igazolja a rózsai hagyomány folytatását.

Méltányolandó, hogy számos forrás esetében a szükséges locusokat a műve részére a szerző újrafordította. Így az eddig értelmet tekintve pontatlanul magyarra transzponált szövegek helyett újakat tesz közzé. Hasznosnak látszott volna az a szövegidézés, amelyet angol nyelvű kötetében (*The Rose and its Symbols in Mediterranean Antiquity*. Narr Verlag, Tübingen, 2011. 453. o.) betartott, amelyben a forrásait eredeti nyelven és szöveghű angol fordításban jelentette meg.

A monográfiához csatlakozó tézisek – amely nagyon helyesen Géczi János jelenleg az opponált alkotást is magába foglaló, amúgy négy kötetes monográfiájának a címét viseli, s helyeselhető módon *A rózsza kulturtörténete* megnevezést kapja – összeségében felmutatják a monográfia révén elért, hasznosítható eredményeket (magam úgy mondanám, hogy a civilizációs élőlények egyikének reneszánsz időbeli története felrajzolódik) s megneveződnek a későbbi vizsgálatokra illetve ellenőrzésre váró részletek csak úgy, mint az eredményhez jelenleg közelebb nem vivő pontok.

Annak ellenére, hogy az 2017-ben megjelent monográfia az eredeti mű harmadik és jelentősen bővített terjedelmű kiadása, továbbra is található bennük toll- és nyomdahibák illetve következetlenségek:

A könyvben több helyen is említett (először a 19. oldal 10. sorában) Petrus de Crescentiis a helyes írásmód és nem Crescentius.

A 27. és 28. oldalon lévő illusztrációkhoz tartozó szövegekben szereplő Zuffi S. főszerk. nem szerepel a bibliográfiában.

A 64. (s a 79.) oldalon: „beszédes trópus” áll. Ez ilyen formában zavaró, talán tropuszt kellene írni, mert a gyanútlan olvasó esetleg forró égövi éghajlati kifejezésre gondol, aminek semmi értelme sincs. A tropusz a görög troposzról származik, jelentése mindenfajta hivatkozás, metonímia, ami átvitt értelemben nagyobb fogalom, mint a metafora.

A 66. oldalon az első bekezdés utolsó mondatában: „A második és a harmadik antropológiai térből származó”. Hiányzik a pont, vagy a mondat bővítménye.

118. old. 28. jegyzet: érdemes idézni, mert szerintem elég szabadon van idézve. „A küzdők pedig valamennyien megtartóztató életet élnek minden tekintetben. Azok, hogy hervadó babért kapjanak, mi azért, hogy hervadhatatlant.” (Újszövetségi Szentírás, 13. kiad. Békés Gellért – Dalos Patrik ford. Bp. 1992. 403. p.) A Vulgata szövege szerint. „Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinem, et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam.”

124. old. Paestrum helyett helyesen Paestum.

A 136-149. valamint a 155-165. a 170-172. és 192-201. oldalakon nincs jelezve lábjeget, amiből arra következtethetünk, hogy a szerző eredeti megállapításai, források, előzmények nélkül. Ez önmagában is a mű eredetiségét mutatja, ami nagyban emeli az értékét.

A 152. oldalon és más helyeken is Aldrovani szerepel Aldrovandi helyett.

159. old. A Johann Konrad von Gemmingen püspök neve után zárójelbe tett évszámok így zavaróak: (1597-1612) Aligha valószínű hogy 17 évet élt csak. Inkább a püspöki korszakát jelezhetik, de ezt jelezni kell.

170. old. közepe: áztatun helyett áztatunk.

A 192-193. oldalon leírt képek hosszú leírása helyett szerencsés lett volna az említett képek reprodukcióját közölni, ez nem növelte volna meg a terjedelmet túlságosan.

A 201. oldalon -hivatkozva Boccacciora- az első bekezdés második sorában tövist említ. Ez a fordítás alapján történt-e, vagy elírása a tüskének, nem derül ki. Érdemes lenne idézőjelbe tenni az egyértelműség miatt, vagy egy lábjegetben utalni a helyes kifejezésre.

214. oldal 3. bekezdésben, majd a 4. bekezdést követő idézetben: egy vagy két szárról van szó? Az idézet alapján zavaró a megállapítás.

222. old. első szó. Genealogia deorum és nem deorum a helyes írásmód.

225. oldal 3. bekezdés: „Ripa Iconológiájának stb.” Nem értem, mit akar ezzel a szerző mondani.

258. old. első sor: De sanctis és nem santis.

258-259. old. lábjegyzetben: Nytár. Nincs feloldva a rövidítés.

286. oldal 132. lábjegyzetben az évszám nem egyezik a bibliográfiában közölt évszámmal. Aligha valószínű, hogy két kiadásról vagy utánnomásról lenne szó.

303. old. 2. bekezdésben „tövis” több helyen is. Ez idézetből származik-e, vagy tévedésből került tüske helyett. Érdeemes lett volna lábjegyzetben egyértelműen állást foglalni.

312. oldalon és sok helyen még a könyvben: Isten helyett isten szerepel. Ebben az értelemben mindenképpen nagybetűs írásmód a helyes.

Ugyanezen az oldalon Arndt Johann a lábjegyzetben van említve, de sem a forrásokban, sem a bibliográfiában nem szerepel.

A mutatóban Szutorisz Frigyes nevére a 333. oldalra hivatkozik, de ezen az oldalon nincs ilyen szerző említve.

A felsorolt észrevételeim alapvetően nem érintik a kötet lényegét.

Összegzésként:

A rózsza kultúrtörténete. A reneszánsz monográfiát mintegy két évtizeden át folytatott rhodológiai munkázkodás előzte meg, amelynek eredményeit számos tudományos közlemény mellett 6 kötet igazolja (Alláh rózsái. Monográfia. Budapest, Terebess Kiadó, 2000. 111 l.; Természet – kép. Művelődéstörténeti tanulmányok. Budapest, Litera Nova, 2001. 360 l., Muszlim kertek. Művelődéstörténeti tanulmány. Budapest, Terebess Kiadó, 2002. 90 l.; Rózsahagyományok. Művelődéstörténeti tanulmányok. Pécs, Iskolakultúra Könyvek 2003. 241 l.; A rózsza kultúrtörténete. Az antik mediterráneum. Monográfia. Budapest, Gondolat, 2006. 340 l.; A rózsza kultúrtörténete. Keresztény középkor. Monográfia. Budapest, Gondolat, 2007. 286. l.) Pusztán a monografikus művek összterjedelme 1428 könyvoldal. Az impozáns anyag áttekintése az igazolja, hogy a szerző akkurátusan előkészítette a reneszánsz idősakra vonatkozó vizsgálatát, körbehatárolta a kutatása tárgyát, feltárta a korai forrásokat, világossá tette a kutatás módszereit, meghatározta az adatok összehasonlításának a eljárásrendjét, kialakította a fogalmi kereteket és szisztematikus módon leírta vizsgálatai eredményét. S mindezek következménye, hogy az opponált mű határozott fókuszú (egyetlen növény egyetlen művelődéstörténeti időszakban lezajló, bonyolult hálózatu kultúrtörténetét tekinti át, éppenséggel a rózsza históriáját – bárha az is világossá

válí, hogy botanikai értelemben ez a rózsa nem tekinthető egyetlen rózsafajnak) s ugyanakkor számos tudomány vizsgálati területét érinti illetve a rájuk jellemző kutatási eljárásokat és szempontrendszereket hasznosítja. A vezérfonal mindvégig világos: a *Rosa* (különböző korszakokban olykor különbözőnek talált) botanikai sajátosságait vizsgálja meg a szerző s azt, hogy ezekre a sajátosságokra milyen korszakra jellemző képzetek épülnek. A rózsa civilizációba bekerülésének és használatban maradásának útjai kifejtetten magyarázott: a táplálkozási, a medicinai-higiéniai és a kultikus-szagrális szerepköre elvitathatatlan. A rózsatörténet élettudományi elmondásához társuló kulturális antropológiai, mentalitástörténeti, humánökológiai, gondolkodástörténeti stb. következtetések társulnak, amelyek együttese azt igazolja, hogy a rózsáról szóló képzetek gazdagsága miatt a rózsát a kevés fajszerű civilizációs élőlénycsoport tagjának, vagy ha annak nem is, de a csoporttal közeli rokonságot mutatónak tekintjük. Összességében igazoltnak látható az történet, hogy a mediterráneumban kialakuló civilizációkban miként jut szerephez egy növény, miként lát el a közösségek működéséhez kapcsolódó szerepeket s válí civilizáció során a képzetek, jelképek, nézetrendszerek, alkalom adtán világképek elemévé s azok jól jellemezhető alakzataivá. S a rózsa reneszánsz időszakának történeti leírása megerősíti illetve igazolja a más diszciplínák rendszerén belül tevékenykedő reneszánszkutatók megállapításait.

Bizonyossággal állíthatom, hogy nemzetközi viszonylatban is olyan mindenre kiterjedő alaposágú monográfiával gazdagodtunk, melyre korábban nem volt példa. Ezért javaslom a kötet nyilvános vitára bocsátását és az MTA doktora cím odaítélését.

2020. június 6.

Stirling János

ny. egyetemi tanár